

cadira de braços, vora l'escalforeta del *tendur*», *Sense la terra promesa*, 1977, 104. Justament a Ontinyent es publica, des de 1980, *El Tendur*, butlletí mensual del Centre Cultural, on veig alguns bons articles i il·lustracions sobre la vida d'aquella ciutat. J. G. M. confirma la dada de l'*AlcM* (4-v-1984), afegint-hi millor descripció i informació directa de les localitats on es coneix el mot i la cosa. «És una taula rodona, de quatre peus, al peu de la qual es posa, entre les quatre potes, una post, amb un forat rodó, sobre el qual posen la «copa», o siga el braser (ara alguns hi posen un calefactor elèctric), i sovint col·loquen sobre la taula una peça d'abric, que penja tot al voltant, sense tocar a terra — dita una *falda*— per tenir calentes les cames. Encara en fabriquen. És més propi de cases burgeses que no de pobres.»

Per notícies directes d'ell, o a través d'En Valor i d'Em. Casanova, sabem ara que també s'usa a Agullent, Ontinyent, Bocairent, Cocentaina, Penàguila, Alcoi, Castalla, Novelda i fins a Múrcia (això, a comprovar). També s'usa l'aparell a l'Horta de València, però aquí (p. ex. a Mislata) el mot no és conegut, i el denominen amb un sinònim.

L'aspecte del mot dóna a entendre un derivat de *TENDRE*, evidentment el verb, no pas l'adjectiu. Però tant la *ú* i *-nd-* com la morfologia s'hi oposen, si no és que fos d'herència mossàrab: llavors sí que *-dur* fóra resultat possible de *-TÖRIUM* o *-TÖREM*, encara que en l'aspecte morfològic restaria objectable, i encara xocaria més que la provenença mossàrab d'un enginy així. Des d'aquest punt de vista és natural pensar en l'àrab, encara que de primer l'estructura no sembla conciliable amb les formacions aràbigues; per la forma només s'hi acostarien vagament *tanâzur* «les aspectes ríprocues des astres» (Dozy, *Suppl.* II, 685b) i un *tanâdur* que hauria pogut significar 'acció de caure' (652a).

Tanmateix es troba l'ètimon: àr. *tännûr* «espècie de four dans lequel on cuit le pain, consistant souvent en un trou, pratiqué dans le sol», mot d'origen arameu, que va donar el cast. *atenor* (fi S. XVI) o *ATANOR* (*DCEC/DECH*) «boca de pozó» (*PALC.*), «cañería de fuente», *bornillo de atenor* 'el fogó usat pels alquimistes', it. *atanor* 'fogó de reverberació, per destil·lar', en portuguès 'gera panxuda per portar aigua de la font' (Dozy-Eng., *Gloss.*, 210-2). El braser tapat degué ser comparat amb un forn subterrani o fognonet; però havent-hi la coberta de roba, el mot degué modificar-se per influència de *tenda*, prenent-ne la *-d-*, a la qual cosa ja hi donava peu conjuntament la possible diferenciació de la *-nn-* doble.

I notabilíssima confirmació, el mot va passar de l'àrab o semític, des de l'altre extrem, al turc (també amb aqueixa diferenciació o influència de la *-d-* romànica) com ens informa Gulsoy (juny 1984): *tendür* «braser encaixat sota la taula rodona, al voltant de la qual s'asseu la família, durant l'hivern, per escalfar-se». Hem d'endevinar, doncs, que el mot circularia ja entorn del S. XV-XVI en el món musulmà, des d'Al-Andalus, almenys fins cap a Tunis, o probablement fins cap a

Síria, ja amb *nn* > *nd'* (canvi qui sap si d'iniciativa dels nostres musulmans bilingües, de la lingua franca etc.). La vocal turca *ı* és una vocal velar corresponent a *i*, de la mena dels roms. *ä*, *ı*, o del *ıerı* eslau. I és que l'aparell designat amb aquest terme semític, ja havia tingut altres usos casolans entre els nostres moros: *tännûr* 'forn petit de campanya que permetia coure-hi alguns rostits': en les *Fadälât al-ııiwân* llibre de cuina, que crec murcià i de c. 1230 (p. p. F. de la Granja Santamaria), tesi de Md. 1960 (i en l'anàleg tractat anònim, del 1.º terç del S. XIII p. p. Huici Miranda, cf. Grewe, *Sent Sovı*, p. 44).

TENEBRA, del ll. TĒNĒBRA id. □ 1.ª doc.: *Homi- lies*.

«... Lo poxeule que-l ceg li fazie --- *Jhesu, fili David, miserere mei* --- aizò porta aital figura de tot peccador qui és en *tenebres* de mort e en ceguea de peccad --- devem clamar mercé que É l no traga de *tenebres* de mort e de no-fex, 4r9, 11; «ser<v>s de diables --- e en *tenebres* envolpatz --- tre l'ome ligat de la càrrec essent en *tenebres* --- il·lumena los *tenebrós* seens en *tenebres* e en ombra de mort ---», *VidesR*, 2r2, 2v1; «lo canonge --- i arlots --- los enbans que-ls drapers fan per ço que aja *tenebres* en l'obra-dor e hom no pusca bé veer la color dels draps --- trencaren e pecejaren», Lull (*Blanq.*, *NCL.* II, 117.16); i veg. la cita de l'*Excitatori* de B. Oliver (220) a ROS 'rosada'. «No solament és falta de natura / mas nós mateix fem part en l'ignorança: / aquesta és en tan gran abundança / que 'l món nos és *tenebra* molt escura», Ausiàs (ed. *IEC* II, 247).

«*Les Campanes*: Par que, en el terme divisor / de les *tenebres* i la llum, / diuen el salm recordatori / de nostra vida qui es consum», Alcover (*O. C.*, 20). Però en la literatura moderna, el mot, ple sempre del pregon sentit que li empremtà l'obra dels Pares de l'Església i dels grans moralistes medievals, apareix ara en una transfiguració de laic espiritualisme.

«*Meditació en les Tenebres*. Començo a escriure al mig de la --- nit que ens volta. La resplendor del S. XIX temps ha que s'ha apagat en el ponent; i entre els qui van amb mi a les palpentes --- altres creiem que aquesta foscor és més que una nit entre dos dies, que aquestes *tenebres* són actives ---; les estàtues dels antics déus roden --- en el fang podrit, i els déus nous ens semblen cruels, bruts, toscos, pudents ---: no s'ha volgut veure que cap civilització no s'ha submergit en les *tenebres*, sinó en la claror d'una altra cultura ---. Fou a Itàlia on va sorgir el moviment organitzador d'aquestes *tenebres*, declarades estat permanent --- 'Convertim la nostra visió de la realitat --- en base indestructible' ---: no obstant, tot això és transitori, i els qui hi construeixen damunt --- senten --- en el fons de la seva ànima una inefable amargura --- si jo esdevingués un d'aquells titelles?... Si tot el meu país se submergís sota l'onada d'aqueixa disciplina automàtica?... El triomf de tot feixisme és origen de tristesa mortal ---», Coromines, 1934 (*O. C.*, 1237ss.).

També emprat en sing., llavors sobretot amb caràc-